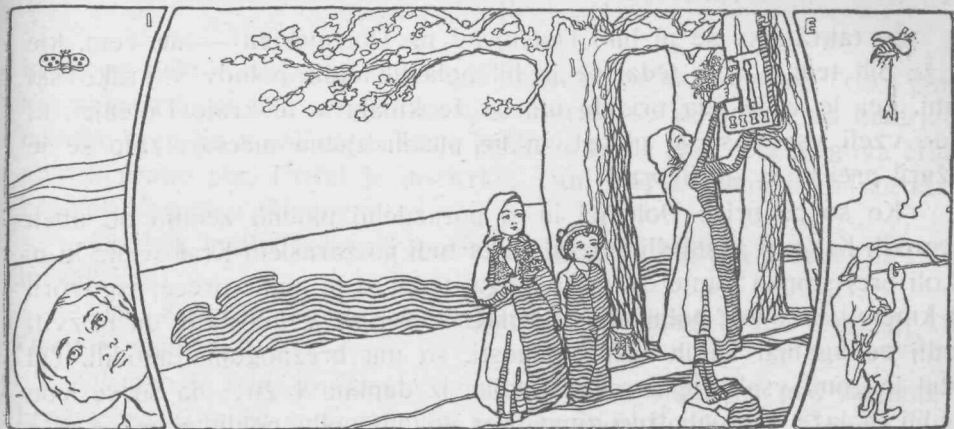

CVETKO GORJANČEV:

Polhi.

Jerinатов Jernejc je pravil, že res, Bog mu daj ne-besa! Štajerc je bil — in so mu navadno tudi rekali samo Štajerc — in je služil pri Jerinatovih na Dobravi kakih dvajset let in umrl, ko so mu bila pleča že vsa preobložena od let.

Čakajte, povem vam malo o Jerinatovem Jernejcu, preden vam povem, kar mi je pravil o hudirju in njegovi čredi — o polhih.

Bil je majhen, malo upognjen, noge malo krive, hodil je vedno obrit in plešo je imel, pa smejal se je vedno, in deca smo ga imeli radi, res jako radi. Znal je piskati na pero tako lepo, da ne v vsej krški dolini nihče tako. Večkrat so ga prosili fantje, da bi jim razodel umetnost, toda ni se dal preprosi, ker bi ne bil potem več on tako imeniten in je z njim umrla ta lepa narodna umetnost.

Nas otroke je imel najrajši. Učil nas je delati žabje stolčke in zibelke iz cedilja, učil nas delati roge iz kostanjevega lubja — aj, to smo trobili časih! — učil nas je biti svinjko, loviti kilice, vse nas je učil in naučil, samo piskati na pero ne. Ko smo se že učili v šoli nemščine, nam je pravil časih, kako je bil daleč po Nemškem in po Italijanskem, kjer se je naučil obeh jezikov. Hej, to smo poslušali pazljivo njegove nauke, bolj kakor v šoli učiteljeve; pa kako kmalu smo se naučili njegove nemščine! Tako nas je učil: »Fizol je fizolen, krompir je krompiren, repa je repen, zelje je zeljen.« In italijanščine: »Per due krajcer mlek« se je reklo: po dva krajcarja je mleko.

Ali ni bil učen Jerinатов Jernejc?

Pa istorijc je vedel! Pa kako lepih! Tako je pravil o hudirju in polhih, hudirjevi domači živini:

Že takrat, ko še ni bilo Dolenjcev na Dolenjskem — ne vem, kje so že bili tedaj — že tedaj se je bil polastil hudir polhov v krakovski šumi, ker je vedel, da pridejo morda že kmalu v te kraje Dolenjci, ki bodo vzeli vse v svojo oblast in ne pustili njemu ničesar, zato se je požuril prej in je storil prav!

Ko so pa prišli Dolenjci in si porazdelili plodno zemljo ob obeh bregovih Krke in postavili bele mejnike tudi po zaraslem Krakovem, ki ni nikoli prej stopila vanje človeška noga, tedaj si je hudir precej izgovoril od kmetov za svoje polhe žir brezplačno. Ker se je bilo batí, da bi zviti zlodij ne uganjal kakih razposajenosti, so mu brezpogojno ugodili. Od tedaj je gonil vsako jesen svoje polhe iz dupline v žir, da so se lepo zredili in laže prespali trdo zimo. Ker so bili polhi pohlevni in se niso radi oddaljevali od gospodarja in pastirja svojega, je šel ta na kak hrast, žvižgal na prste — zato se ne sme žvižgati na prste — ali pokal z bičem in — pasel je samo ponoči — se smejal teti luni in zvezdam na nebu.

Neko leto je pa prišla nad dolenjsko deželico uima, kakršne še ni bilo in je nas Bog varuj: spomladi je bil mráz, in je pozeblo vse, vse, da so ljudje strahoma čakali hude lakote. Poletje je bilo vroče, da se je vse spalilo, da je zgorelo vse, kar je ostalo mrazu. Krakovo je začelo celo goreti kar samo od sebe in ga je veliko pogorelo in prišlo tudi hudirjeve živinice veliko k nič. In kar je je ostalo, ej, tudi njej je predla huda! Saj so bili ljudje radi uživali želod in gabrov plod, o lešnikih še ne govorim ne, pa ga ni bilo. Hudir je tedaj zagnal polhe spat z lačnimi želodčki. Pa niti drugo leto ni bilo nič bolje in ne tretje, ni četrto... sedem let! Ej, to bi bili morali polhi priti k nič do enega, če bi ne bili hudirjevi! Pa hudir, zvita bučica, ta si je znal pomagati: šel je iskat nekam — menda na Ferjavo, to je še dalje kakor k cesarju — čudovit kamen. In ta kamen je nesel gladnim polhom, ki so mrmrali po polhovinah, od enega k drugemu in vsakemu ga je dal oblizniti in vsak se je odebelil, da je zado-stovalo za vso zimo.

Pa žira ni bilo v Krakovem niti osmo leto, dasi ni bilo tisto leto hudo leto, a bilo ga je tem več bukovega v gori, v Gorjancih. E, pa je hudir menda že izgubil oni kamen in drugega najbrž ni mogel dobiti več. Kaj je hotel, kakor izgnati živinico iz Krakovega čez Krko v Gorjance!

Nič ni sklenil prej z ljudmi pogodbe, ker je dobro znal, da se ne bo upal nihče mu ustavljati.

Po sedmih letih je nekega večera zopet zažvižgal na prste; stal je pod krivo brezo, zelen klobuk na glavi, za trakom pero divjega petelina in velik bič v roki.

Hej, to je vrela vkup polšja čreda!

Hudir se ni hotel bahati, koliko je priredil v sedmih letih živine — seveda ne, ker ni nič priredil! — Zato je zgnal čarovnice, da so nakopičile nad dolino črnih oblakov. Ukazal jim je razdeliti se v dva dela

in enemu delu iti na vzhodne gore, a drugemu na zahodne, na Trško goro, ker takrat še ni bilo cerkve na njej. Morale so se potem na hudirjevo povelje krepeliti s poleni, da se je bliskalo, in da je videla njegova čreda ubirati pravo pot. Prišel je do Krke. Tam pod Dobami je bil brod in brodnik Žagarjev Gregor.

Črednik hudir je dospel s polhi do njegove bajtice, potrkal na okno in zakričal:

»He, Žagarjev Gregor, spiš: Hajdi, odpni brod in me prepelji! He, Gregor, mudi se mi!«

Temno je bilo, in Gregor ni videl, kaj mu gomazi pod nogami, a brod je odpel in že se je pomikal po tihi vodi. Pomislil je Gregor in se zbal misli in tujca in čudnih malih gostov.

»Kaj hočeš za plačilo?« je vprašal hudir onostran.

»»Kar ubijem z enim mahom vesla.««

»Bij!«

Gregor je zamahnil, a polhi so jo potegnili drug čez drugega z broda — zadel je samo enega.

»Ha, ha! Prav, prav, da si ga. Saj je bil šepast, sicer bi bil tudi isti ušel, in ravno tisti mi je delal težave in zapreke na poti.«

Gregor je spoznal, da je prepeljal hudirja in se globoko oddahnil, a se vendar še tresel na vsem životu.

Hitro je šlo v goro, in hudir je žvižgal na prste in pokal z bičem.

*

Bogve koliko časa je potem pasel hudir po gori po bukovem žiru vsako jesen polhe, da se ga ni upal nihče lotiti. Kaj še, da bi si bil drznil ta ali oni loviti mehkodlake sivčke, ki so vsak večer tako pridno klestili bukovček!

Pa so pomrli stari ljudje, ki so še pomnili ono veliko preseljevanje iz Krakovega v goro, in gospodarili so na njihovi zemlji njihovi sinovi in sinovi sinov bogve kateri! Ti pa niso že nič več vedeli o zlodjevih pravicah, kaj še! Saj niso niti vedeli, da pase polhe on, ampak so mislili, da so tako kakor druga divjačina, lisice, zajci, dihurji in vse drugo. In ko so okusili njihovo sladko mesce, kdo bi jih bil zadržal, da bi jih ne bili lovili? Če bi bile ležale prav kače pred polhovinami ali jih stražili modrasi z zakrivljenimi rožički na nosih, bi se ne bili zdržali nikoli!

Brsanov Tonče, he, ta vam je bil, ki jih je poloyil več kot vsi drugi Prigorci, gotovo vso prirejo hudirjevo, če ne še kaj starih.

Tam gori ob cesti v Opatovi gori je bila velika votla bukev. Lepo število jih je imelo prostorčka v njej.

Veliko bisago je vrgel čez ramo neko jesensko noč in mahal k bukvi. Vrgel je vrečo od sebe, pripravil debel lesen kij in vsekal s sekiro v bukev luknjo. In začeli so vreti iz luknje polhi, in on je mahal in bil, da mu je vse curljalo s čela. Do petdeset lepih rejenih živalc je že ležalo mrtvih krog njega, a ne še dosti njemu. Joj, to se je praskal za ušesi zlodí,

ko je videl, kako »pase« Tonče polhe, in je posegel vmes tudi on: začelo je vršati v vrhovih bukev tako grozno, pokale so veje, drevesa so padala na tla, skale so pokale, grmela je gora, hej, in Brsanovega Tončeta — nikoli ga ni bilo drugače strah — hej, kako jo je tedaj pocvrl brez bisage in polhov, brez sekire in kija, toliko, da ni izgubil pet — in je bil vesel, pa še kako, da ga je hudir pustil vsaj še pri življenju.

sage in polhov, brez sekire in kija, toliko, da ni izgubil pet — in je bil videl v bukvi temno luknjo in ob njej sekiro in bisago in kij, a polha nobenega, pa kako so ostale vse bukve pokonci in skale so bile cele vse in gora kakor navadno — nikake sledi sinočnje nevihte.

To vam pravim, deca — je končal Jerinatov Jernejc — najbolje je hudirja pustite, kakor je, naj ima, kar ima; glejte le, da ne dobi v oblast vaših duš!

Čez polje vetrček prišel...

*Čez polje vetrček prišel
gorak,
med žitom ves strmeč vzdrfitel
je mak,*

*in klonil je rdeči cvet
do tal,
poljubljal je zemljo in se
smejal...*

Ivna.

Štrk — štrk — štrk —

zlati stric brez brk!